

Kültürel Miras ve Bellek Üzerine Sistemik Bir Literatür Analizi

A Systematic Literature Analysis on Cultural Heritage and Memory

Zeynep ÇOBAN¹, Hicran Hanım HALAÇ²

Özet

¹Eskişehir Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mimari Koruma, Eskişehir

²Eskişehir Teknik Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Eskişehir

ORCID:

Z.Ç.:0000-0002-5500-6800

H.H.H.:0000-0001-8046-9914

Corresponding Author:

Zeynep ÇOBAN

Email:

zeynepcbn96@gmail.com

Citation: Çoban, Z. ve Halaç, H. H. (2023). Kültürel miras ve bellek üzerine sistemik bir literatür analizi. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 13 (3): 571-586.

Submitted: 04.02.2023

Accepted: 09.09.2023

Kültürel mirasın sürdürülebilirliğinde, bireylerin, toplumların ve kentin hafızasının canlılığı önemli bir etmendir. 'Kültürel miras' ve 'bellek' arasındaki bu ilişki zamanla güçlenmektedir. Son zamanlarda yapılan akademik çalışmalarda, iki kavram arasındaki bu ilişki daha çok işlenmeye başlanmıştır. Bu çalışmada 'kültürel miras' ve 'bellek' kavramlarının literatürdeki birlikte ele alınma durumlarını sistemik bir şekilde ortaya koymak amaçlanmıştır. Çalışmanın kapsamında 'kültürel miras' ve 'bellek' kavramlarını içeren tezlerin taraması, Ulusal Tez Merkezi'nde yapılmıştır. Tarama sonucu elde edilen 144 tezin bibliyometrik analizi yapılmıştır. Yapılan analizlerde, bu alanda yazılan tezlerin çoğunlukla yüksek lisans düzeyinde olduğu ve bu tez sayılarının zamanla artış gösterdiği tespit edilmiştir. Taramada somut ve somut olmayan kültürel miras kavramlarının ayrımı yapılmadığı için oldukça farklı disiplinlerde üretilmiş tezlere ulaşılmıştır. Kültürel miras ve bellek kavramlarını içeren tezlerin içerik analizi için en fazla tezin yazıldığı mimarlık konulu 43 tez seçilmiştir. Belirlenen tezler; veri toplama, veri değerlendirme ve sonuç başlıklarında incelenmiştir. Araştırma verilerinin, kültürel miras ve bellek kapsamında yapılacak çalışmalar için literatürdeki mevcut durumun tespitinde kolaylık sağlaması ön görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Miras, Hafıza, Bellek, Koruma, Sürdürülebilirlik

Abstract

The vitality of the memory of individuals, societies and the city is an important factor in the sustainability of cultural heritage. This relationship between 'cultural heritage' and 'memory' gets stronger over time. In recent academic studies, this relationship between the two concepts has begun to be studied more. In this study, it is aimed to systematically reveal the cases where the concepts of cultural heritage and memory are considered together in the literature. Within the scope of the study, the scanning of the theses containing the concepts of cultural heritage and memory was carried out in the National Thesis Center. A bibliometric analysis of 144 theses obtained as a result of scanning was performed. In the analyzes made, it has been determined that the theses written in this field are mostly at the master's level and the number of theses has increased over time. Since the distinction between tangible and intangible cultural heritage concepts was not made in the survey, theses produced in quite different disciplines were reached. For the content analysis of the theses containing the concepts of cultural heritage and memory, 43 theses on architecture, in which the most theses were written, were selected. Identified theses, data collection, data evaluation and results were examined in the

titles. It is foreseen that the research data will facilitate the determination of the current situation in the literature for the studies to be carried out within the scope of cultural heritage and memory.

Keywords: Cultural Heritage, Memory, Core Memory, Conservation, Sustainability

1. GİRİŞ

Kültürel miras, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 2009 yılındaki çalışma raporunda "geçmişten miras alınan ve farklı nedenlerle geleceğe miras bırakılmak istenen, fiziksel olarak var olan ve insanlar tarafından yapılmış her türlü eserler ile bir topluma ait değerler bütünü" şeklinde tanımlanmıştır (Can, 2009:3). Hañçerliođlu bellek kavramını "Bellek geçmişi saklama ve yeniden meydana getirme yetisi" şeklinde tanımlamıştır (Hañçerliođlu, 1992:149). Kolektif belleğin canlı tutulması, sürekliliği ve geleceğe aktarılmasında kültürel mirasın korunması önemli bir etmendir (Gider ve Ünal, 2022:22). Somut ve somut olmayan kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılma sürecindeki koruma yaklaşımlarında, ortak bir bağlamda ve zamanda bireylerin oluşturduğu ortak hafızanın varlığı ve bu hafızanın yaşatılması önemli bir kriter olmaktadır. Bu bağlamda kültürel miras ve bellek kavramları simbiyotik bir ilişi içinde olduğu söylenebilir. Kültürel miras ve onun korunması ve sürdürülebilirliği için önemli bir değer olan bellek kavramının bir aradalığı son zamanlarda akademik çalışmalara da yansımıştır. Bu sebeple günümüzde bu alanda yapılacak çalışmaların özđün değerlere sahip olması ve literatürdeki eksik noktanın doğru tespiti için literatür sistemli bir şekilde analiz edilmelidir. Bu bağlamda bibliyometrik analiz yöntemini kullanmak doğru bir yaklaşım olacaktır. Bibliyometrik araştırmalar, belgelerin ya da yayınların belirli özelliklerini analiz ederek bilimsel bulgular elde etme yöntemidir (Al ve Çořtur, 2007:144). Ülkemizde ilk bibliyometrik çalışma 1970 yılında Özinönü (1970) tarafından yapıldığı ve 1990 yılı ve sonrasında konu ile ilgili çalışmaların sayısında belirgin bir artış olduğu görülmüştür (Al, 2008:10).

Çalışma kapsamında öncelikle kültürel miras konulu bibliyometrik çalışmalar literatür taramasında analiz edilmiştir. Kültürel miras kavramının hem tek başına hem de farklı kavramlar ile bu çalışmalara konu olduğu tespit edilmiştir. Demiral ve Saatçi'nin 2019 yılında yapmış olduğu "Kültürel Miras Konulu Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi" isimli çalışmada YÖK Ulusal Tez Merkezi'nde 'kültürel miras' anahtar kelimesi ile tarama yapılmıştır. Tarama sonucu 1999-2018 yılları arasında yazılmış 141 teze ulaşılmış ve tezler yıllarına, türlerine, kurumlarına, enstitülerine, ana bilim dallarına, konularına, yayın dillerine, araştırma türlerine, danışman unvanlarına, sayfa aralıklarına ve kültürel miras ile kullanılan anahtar kelimelere göre analiz edilmiştir. Çelebi, Çiftsüren ve Dilek tarafından 2020 yılında hazırlanan "Türkiye'de "Kültürel Miras" Konusunda Yapılan Tezlerin Bibliyometrik Analizi" isimli çalışmada YÖK Tez Merkezi'nden ulaşılan 'kültürel miras' konulu 1406 tez incelenmiştir. Çalışma kapsamında tezlerin konuları, araştırma türleri ve yöntemleri, araştırma alanları, ana bilim dalları, enstitüleri, üniversiteleri ve danışman unvanları gibi pek çok alanla analizler yapılmıştır. Badem ve Halaç'ın 2021 yılında yapmış olduğu "Kültürel Miras: Sistemantik Literatür İncelemesi" isimli çalışmada, YÖK Ulusal Tez Merkezinde, kültürel miras anahtar kelimesi 'eğitim', 'tanıtım', 'bilinçlendirme' ve 'farkındalık' anahtar kelimeleriyle üçlü kombinasyonlar halinde taratılmıştır. Ortaya çıkan tezler yıl, tür, alan ve yöntem başlıklarında analiz edilmiştir. Çağlayan, Kutlu ve Çekinmez'in 2022 yılında yaptığı "Kültürel Miras Aktarımı ile İlgili Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi" isimli çalışmada 'kültürel miras aktarımı' temel olgu olarak değerlendirilmiştir. YÖK Ulusal Tez Merkezi'nde yapılan taramada elde edilen tezler yıllarına, üniversitelerine, akademik düzeylerine ve araştırma yöntemlerine göre analiz edilmiştir. Gök 2022 yılında 'Kültürel Miras Turizmi Araştırmalarının Görsel Haritalama Tekniği ile Bibliyometrik Analizi' isimli çalışmasında Scopus veri tabanında yer alan "kültürel miras turizmi" ile ilgili sistemantik bir literatür çalışması yapmıştır. Vosviewer ve R yazılımlarını kullanarak 1980 ve 2021 yılları arasında yazılmış 755 makaleye ulaşmıştır. Elde edilen tezler ile betimsel veri analizi, eř birliktelik analizi ve birlikte atıf analizi yapılmıştır.

İncelenen çalışmalarda kültürel miras ve bellek kavramı üzerinde bibliyometrik bir çalışmanın yapılmadığı tespit edilmiştir. Bu sebeple kültürel miras ve bellek/hafıza kavramlarının zamanla güçlenen etkileşiminin akademik çalışmalara yansımaları incelenmek istenmiştir. Çalışmanın amacı kültürel miras ve bellek kavramları ile ilgili yazılmış tezleri sistematik bir şekilde incelemektir. Çalışmanın kapsamı YÖK Ulusal Tez Merkezi olarak belirlenmiştir. Yapılan bu çalışmanın, kültürel miras ve bellek kavramlarının ara kesitinde oluşturulacak çalışmalar için fikir vermesi amaçlanmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kültürel Miras

TDK sözlüğünde, kültür kavramı *“Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü”* şeklinde tanımlanırken, miras kavramı ise *“Bir neslin kendinden sonra gelen nesle bıraktığı şey”* olarak tanımlanmıştır (TDK). Bu bağlamda kültürel miras kavramı için tarihsel, toplumsal gelişme sürecinde toplumun kimliği oluşturan ve gelecek kuşaklara aktarılabilecek maddi ve manevi değerlerin bütünü olarak ifade edilebilir.

Ahunbay kültürel miras kavramını *“Bir toplumun, ülkenin geçmişinden günümüze ulaşan, taşınır ve taşınmaz, somut ve somut olmayan kültür varlıklarının tümü”* olarak ifade etmiştir (Ahunbay, 2019:247). Çekül ise kültürel mirası *“Bir toplumun üyelerine ortak geçmişlerini anlatan, aralarındaki dayanışma ve birlik duygularını güçlendiren bir hazinedir.”* şeklinde tanımlamıştır (ÇEKÜL, 2022). Fakat kültürel miras kavramının günümüzde yapılan bu tanımlar ve kapsamlar birçok kez değişerek günümüze kadar gelmiştir.

Vecco'ya göre miras kavramı üç aşamalı bir evrimleşme sürecinden geçmiştir. Başlangıçta anıt kavramı tek başına değerlendiriliyorken, zamanla bağlamıyla değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu sayede daha bütüncül bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu gelişmeyle beraber, kültürel mirasın seçim kriterleri de değişmiştir. Tarihi ve sanat değeri taşıma kriterlerine, kültürel değer, bu değerlerin kimliği ve nesnenin hafıza ile kurduğu ilişki eklenmiştir (Vecco, 2010: 324).

UNESCO, Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmesi'nde kültürel miras; anıtlar, yapı toplulukları ve sitler olarak üç gruba ayrılırken doğal miras ayrı bir kategoride ele alınmıştır. (UNESCO, 1972). UNESCO, 17 Ekim 2003 tarihinde Paris'te düzenlenen 32. Genel Konferans'ta Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi'ni kabul etmiştir (UNESCO, 2003). Bu bağlamda kültürel miras kavramının gelişim süreci UNESCO'nun aldığı karar ile paralellik göstermiştir.

Toplumun hafızasını oluşturan somut ve somut olmayan değerlerin bütünü olan kültürel mirasın bileşenleri anıtlar, mimari yapılar ve bu yapı ve alanlarda gerçekleştirilen ritüeller, üretimlerdir. Tüm bunlar mekânın ruhunu oluştururken topluma ve kente kazandırdığı derinlik ve zenginlik ile geleceğin şekillenmesini sağlar (İSMEP, 2014:8).

Geçmiş ile günümüz arasında bir köprü kuran, geleceğin inşasına yön veren ve tarihin toplumlara kazandırdığı deneyimlerin kanıtı olan kültürel mirasın, yok olma tehlikesi altında olması her dönem yeni bir koruma bilincinin doğmasına ve o bilincin evrimleşmesine sebep olmaktadır (Toraman, 2022:10). Bu bağlamda geçmişten günümüze kadar gelen koruma tüzükleri incelendiğinde bellek kavramının koruma yaklaşımlarındaki rolünün artışı görülmektedir.

2.2. Bellek

Türk Dil Kurumu sözlüğünde bellek kavramının iki anlamı vardır. Bunlardan ilki *“Yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücü, dağarcık, akıl, hafıza, zihin”* iken, ikincisi *“Bir bilgisayarda, programı değişmeyen verileri, yapılacak iş için gerekli olan ara sonuçları toplayan bölüm”* şeklindedir. Sözlükte hafıza kelimesi aratıldığında ise anlamı bellek olarak çıkmıştır. Bu alanda yapılan çalışmalara bakıldığında da hem bellek hem de hafıza kelimesinin tercih edildiği gözlenmiştir.

Halbwachs'a göre anılarımız kolektiftir ve deneyimler bireysel olarak gerçekleştirilse dahi başkaları tarafından bize hatırlatılır (Halbwachs, 2018:30). Fakat Halbwachs, kolektif bellek tanımında ana kriter olan tanıkların, toplumun dağılması veya tanıkların ölmesi gibi durumlarda kolektif ve bireysel belleğin ortadan kalkacağını düşünmektedir (Gider ve Gül, 2022:20).

Geçmişte gerçekleştirilen tüm insan etkinliklerine, onların bıraktıkları izlerden ulaşabiliriz (Connerton, 1999:27). Toplumların yaşadığı gelişme, ilerleme, göç, afet gibi toplumsal olaylar geçmişin oluşmasına katkı sağlar ve toplumlar geçmişi hatırlamak ve canlı kalabilmek için toplumsal hafızaya ihtiyaç duyarlar (Yılmaz, 2017:5). Bu bağlamda toplumsal hafıza, bireylerin fiziki ve sosyal çevre içindeki deneyimleri sırasında bıraktıkları izlerden oluşan hafızalar bütünü olarak düşünülebilir.

Assmann kolektif belleği; kişinin özel deneyimini göz önünde tutan, biyografik hatırlama olan iletişimsel bellek ve kökeni göz önünde tutan kültürel bellek olarak adlandırır. İletişimsel bellek, yakın geçmişi kapsar, kuşağa özgüdür, zamanla yok olur ve taşıyıcılar ile sınırlıdır (Assmann, 2001:58). Kültürel bellek ise geçmişin belirli noktalarına yönelir, anının bağlandığı sembolik fikirlere yoğunlaşır ve uzmanlaşmış geleneksel taşıyıcıları vardır. Assmann, kültürel belleğin; hatırlamayı ve kimliği destekleyecek simgeler olduğunu ve bu simgeleri dansların, törenlerin, anlatıların, yolların, mekanların ve benzeri öğelerin oluşturduğunu savunmuştur (Assmann, 2001:60). Bu bağlamda, kültürel belleğin sürekliliğinde, somut ve somut olmayan kültürel mirasların korunması önemli bir etmen olmuştur.

Somut ve somut olmayan kültürel miraslar; bireyler, toplumlar ve kentlerde yaratılan hafıza ile etkileşim içindedir. Bu etkileşimin önemsenmesi ile kültürel mirasların sürekliliği sağlanırken, bireyin, toplumun ve kentin hafızası da yaşatılabilir. Bu miras bir anıt olabilirken bir gelenek de olabilir. Bu bağlamda hafıza bazen bir mekân ile bütünleşebilirken bazen de bir ritüel ile bütünleşebilir. Kültürel mirasın; bireyde ve kentte yarattığı hafızanın sürekliliği ve canlılığı, o mirasın korunmasında önemli bir etmen olmuştur. Benzer şekilde toplumun ve kentin hafızasını canlı tutmak, kültürel mirasın korunmasında etkili olacaktır.

Kültürel mirasın korunmasında, kolektif belleğin rolünün koruma tüzüklerini üzerinden incelemek mümkündür. *'Bellek'* kavramı ilk kez 1987 Tarihî Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü'nde (Washington Tüzüğü) tüzüğün amacı ifade edilirken *“insanlığın belleğini oluşturan kültürel değerlerin korunmasının desteklenmesi”* cümlesinde geçmiştir. 1994 Nara Özgünlük Belgesi'nde ise *'ortak bellek'* kavramının yer aldığı *“Küreselleşme ve bir örnekleşme baskısıyla karşı karşıya olan ve kültürel kimlik arayışlarının kimi zaman saldırgan bir milliyetçilik ve azınlık kültürlerinin yok sayılması yoluyla sürdürüldüğü bir dünyada, kültür mirasının korunması uygulamalarında da özgünlüğün dikkate alınmasıyla en büyük katkı, insanlığın ortak belleğinin tüm yönlerine saygı göstermek ve onu aydınlatmak biçiminde kendini göstermiştir.”* ifade kullanılmıştır.

Kültürel mirasın korunması ve farkındalığının artmasında, kentin ve kentlinin belleği önemli bir etmen olmaktadır. Somut ve somut olmayan kültürel miraslar ile kullanıcı üzerinde izler bırakırken, kullanıcı da kültürel mirasa izler bırakmaktadır. Kullanıcının/kullanıcıların belleğindeki izlerin canlılığı, kültürel mirasların yaşatılmasını etkilemektedir. Bu bağlamda bellek

ve kültürel miras kavramların etkileşimi önemsenmiştir. Çalışma kapsamında akademik alanda yapılmış çalışmalardaki bu etkileşiminin mevcut durumu analiz edilmiştir.

3. YÖNTEM

Bu çalışmada Ulusal Tez Merkezi veri tabanında 'kültürel miras' anahtar kelimesi 'hafıza' ve 'bellek' anahtar kelimeleri ile taratılmıştır. Akademik çalışmalarda hafıza ve bellek kelimelerinin birbirini yerine kullanıldığı için bu tarama yapılırken iki ayrı anahtar kelime grubu belirlenmiş ve ayrı ayrı taranmıştır. Aranacak alan 'tümü', arama tipi 'içinde geçsin' şeklinde belirlenmiştir. Tarama 8 Ocak 2023 tarihinde yapılmıştır. Bu anahtar kelimeleri kullanarak yazılmış fakat henüz YÖK Ulusal Tez Merkezi'ne düşmemiş tezler çalışma kapsamı içine alınamamıştır.

Tablo 1. Belirlenen Anahtar Kelimelere Göre Tez Sayıları

YÖK Ulusal Tez Merkezi					
Aranacak Alan	Yıl	Arama Tipi	1. Anahtar Kelime	2. Anahtar Kelime	Toplam
Tümü	Tümü	İçinde Geçsin	Kültürel Miras	Hafıza	83
				Bellek	78

Tablo 1'de iki ayrı taramanın sayısal verileri görülmektedir. Elde edilen 161 tezde çıkan tezleri analiz etmek amacıyla tarama sonuçları karşılaştırılmıştır. Yapılan karşılaştırma sonucunda 17 tane teze iki tarama sonucunda da ulaşıldığı tespit edilmiştir. Yalnızca 'bellek' kelimesinin geçtiği 61 tez, yalnızca 'hafıza' kelimesinin geçtiği 66 tez tespit edilmiştir. Tablo 2'de aynı tezler toplam küme içerisinde teke düşürülmüş ve kalan tezler 'Kültürel Miras ve Bellek/Hafıza' satırında ayrı olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda analiz edilecek toplam tez sayısı 144 olmuştur. Çalışma kapsamında bibliyometrik analiz için belirlenen 144 tezin kapsamı çalışmanın ilerleyen bölümünde içerik analizi için daraltılmıştır.

Tablo 2. Tarama Yapılan Anahtar Kelimelere Göre Tez Sayıları

Anahtar Kelimeler	Sayı	Yüzde
Kültürel Miras ve Bellek	61	42,36%
Kültürel Miras ve Bellek / Hafıza	17	11,81%
Kültürel Miras ve Hafıza	66	45,83%
Genel Toplam	144	100,00%

Çalışma kapsamında elde edilen 144 tezin ulaşılabilirliği Tablo 3'te analiz edilmiştir. Analiz verilerine göre 143 (%99,31) tane teze YÖK Ulusal Tez Merkezinden ulaşılabilir, 1 (%0,69) tanesine TÜBESS üzerinden ulaşılabilir olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3. Tezlerin Erişilebilirliğine Göre Dağılımı

Erişim Durumu	Sayı	Yüzde
YÖK Tez Üzerinden Erişilebilir	143	99,31%
TÜBESS Üzerinden Erişilebilir	1	0,69%
Genel Toplam	144	100,00%

Bibliyometrik analiz için toplamda 144 adet tez belirlenmiştir. Bu çalışma kapsamında bu tezler belirlenen ölçüt ve araştırma soruları ile analiz edilmiştir.

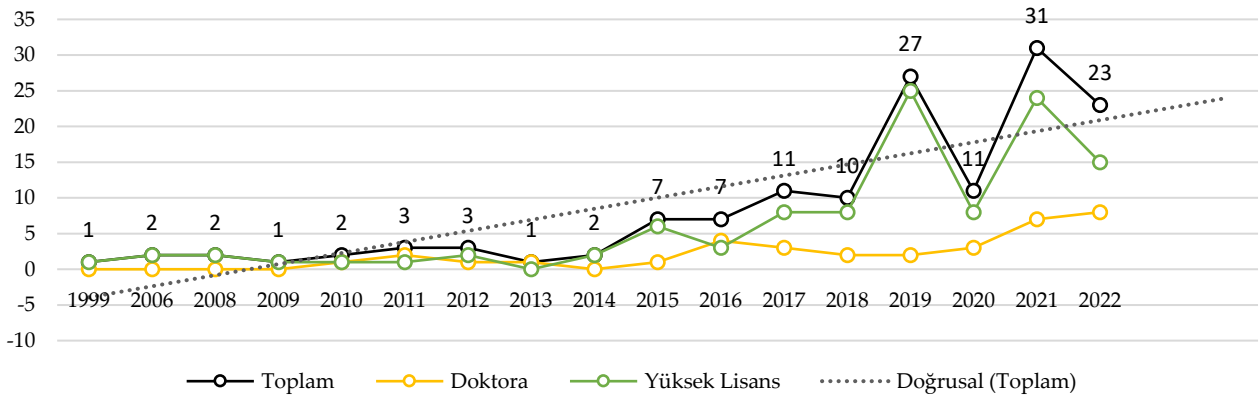
1. Konu ile ilgili lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımı nasıldır?
2. Konu ile ilgili lisansüstü tezlerin türleri nedir ve dağılımı nasıldır?
3. Konu ile ilgili lisansüstü tezlerin yayın diline göre durumu nedir?
4. Konu ile ilgili lisansüstü tezlerin sayfa sayılarına göre dağılımı nedir?
5. Konu ile ilgili lisansüstü tezlerin araştırma konuları nelerdir ve dağılımları ne şekildedir

6. Konu ile ilgili lisansüstü tezlerin yazıldıkları üniversitelere göre dağılımları nedir?
7. Konu ile ilgili lisansüstü tezlerin yazıldıkları enstitülere göre dağılımları nasıldır?
8. Konu ile ilgili lisansüstü tezlerin yazıldıkları ana bilim dallarına göre dağılımı nedir?
9. Konu ile ilgili lisansüstü tez danışmanlarının unvanlarına göre dağılımları nasıldır?
10. Konu ile ilgili lisansüstü tezlerdeki anahtar kelime durumuna göre dağılımı nasıldır?
11. Konu ile ilgili lisansüstü tezlerin anahtar kelimelerin yoğunluğu nedir?

4. BULGULAR

Çalışmanın bu kısmında Ulusal Tez Merkezi veri tabanında 'kültürel miras' anahtar kelimesi 'hafıza' ve 'bellek' anahtar kelimeleri ile yapılan taramaların bulguları aktarılmıştır. Yöntem kısmında verilen sorular takip edilerek elde edilen veriler sunulmuştur.

YÖK Ulusal Tez Merkezi'nde tüm yıllar içinde yapılan tarama sonunda belirlenen anahtar kelimeleri içeren en eski tez 1999 yazılmıştır. 1999 yılından 2023 yılına kadarki süreçte kültürel miras ve bellek anahtar kelimelerinin geçtiği tez sayıları Şekil 1'de görülmektedir.

Şekil 1. Tezlerin Yazıldıkları Yıllara Göre Dağılımı

2015 yılından sonra bu alanda yapılan tezlerin sayısında artış olduğu söylenebilir. 2019 yılında ise tez sayılarında ciddi bir artış gözlemlenmiştir. Fakat 2019 yılında 27 tane tez yazılmışken, 2020 yılında bu sayı 11 düşmüştür. 2021 yılında tekrar artış göstererek 31'e ulaşan tez sayısı, 2022 yılında 23'e düşmüştür. Kültürel miras ve bellek kavramlarını içeren tez sayılarında yaşanan bazı yıllarda düşüşler olsa da 2019 yılı ile belirli bir düzeye çıktığı ve zamanla arttığı gözlemlenmiştir. Doktora düzeyinde yapılan çalışmalardaki artışının, yüksek lisans düzeyinde yapılan çalışmaların artışına göre daha az ve doğrusal olduğu söylenebilir. Bu verilere dayanarak, kültürel miras ve bellek kavramları arasındaki etkileşimin akademideki etkisinin arttığını, bu alanda bir farkındalığın oluşmaya başladığı söylenebilir.

Tablo 4'de yapılan taramadaki 144 tezin 109 (%75,69) tanesinin yüksek lisans düzeyinde 35(%24,31) tanesinin doktora düzeyinde olduğu ifade edilmiştir. Bu alanda yapılan çalışmaların büyük oranla yüksek lisans düzeyinde yapıldığını söylemek mümkündür.

Tablo 4. Tezlerin Türlerine Göre Dağılımı

Tez Türü	Sayı	Yüzde
Doktora	35	24,31%
Yüksek Lisans	109	75,69%
Genel Toplam	144	100,00%

Tablo 5'te kültürel miras ve bellek/hafıza anahtar kelimelerini içeren tezlerin 121(%84,03) tanesinin Türkçe, 21(%14,58) tanesinin İngilizce ve 2 (%1,39) tanesinin Kürtçe olduğu belirtilmiştir.

Tablo 5. Tezlerin Yazım Dillerine Göre Dağılımı

Tez Dili	Sayı	Yüzde
İngilizce	21	14,58%
Kürtçe	2	1,39%
Türkçe	121	84,03%
Genel Toplam	144	100,00%

Yazılan tezlerin sayfa sayıları analiz edilmiş ve en çok tez %29,86 oranında, 101-150 sayfa aralığında yazılmıştır. Tablo 6'da 144 tezin 43(%29,86) tanesinin 101-150 sayfa aralığında, 29 (%20,14) tanesinin 151-200 sayfa aralığında ve 21 (%14,58) tanesinin de 201-250 sayfa aralığında olduğu ifade edilmiştir.

Tablo 6. Tezlerin Sayfa Sayılarına Göre Dağılımı

Sayfa Aralığı	Sayı	Yüzde
0-100	7	4,86%
101-150	43	29,86%
151-200	31	21,53%
201-250	21	14,58%
251-300	10	6,94%
301-350	9	6,25%
351-400	6	4,17%
401-450	6	4,17%
451-500	8	5,56%
501 ve üzeri	3	2,08%
Genel Toplam	144	100,00%

Tablo 7'de kültürel miras ve bellek kavramlarını içeren tezlerin konuları görülmektedir. İncelenen tezlerin konuları bazı tezlerde tek bir disiplinden bazı tezlerde iki farklı, bazı tezlerde ise 3 farklı disiplinde olduğu tespit edilmiştir. Bu sebeple toplam sayı 205 olmuştur. Bu tezlerden 43 (%20,98) tanesi 'Mimarlık' alanında yazılmış olup en fazla tezin yazıldığı konu olmuştur. Halk Bilimi alanında 25(%12,20), Türk Dili ve Edebiyatı alanında 15(%7,32), Şehircilik ve Bölge Planlama alanında 12(%5,85) tane, Sanat Tarihi alanında 11(%5,73) tane ve Sosyoloji alanında 10(%4,88) tane tez yazılmıştır. En fazla tez 'Mimarlık' alanında yazılırken, birçok farklı alanda da tezlerin olduğu görülmektedir. Elde edilen verilere dayanarak kültürel miras ve bellek kavramlarının çok farklı disiplinlerde de kullanıldığı söylenebilir.

Tablo 7. Tezlerin Konularına Göre Dağılımı

Konu	Sayı	Yüzde	Konu	Sayı	Yüzde
Amerikan Kültürü ve Edebiyatı	1	0,49%	İngiliz Dili ve Edebiyatı	1	0,49%
Antropoloji	2	0,98%	İnşaat Mühendisliği	1	0,49%
Arkeoloji	7	3,41%	Jeodezi ve Fotogrametri	3	1,46%
Arşiv	4	1,95%	Kamu Yönetimi	2	0,98%
Bilgi ve Belge Yönetimi	7	3,41%	Mimarlık	43	20,98%
Coğrafya	2	0,98%	Mühendislik Bilimleri	1	0,49%
Dilbilim	1	0,49%	Müzecilik	7	3,41%
Din	1	0,49%	Müzik	3	1,46%
Doğu Dilleri ve Edebiyatı	1	0,49%	Peyzaj Mimarlığı	8	3,90%
Dokümantasyon ve Enformasyon	1	0,49%	Reklamcılık	1	0,49%
Eğitim ve Öğretim	3	1,46%	Sahne ve Görüntü Sanatları	2	0,98%
El Sanatları	1	0,49%	Sanat Tarihi	11	5,37%
Gastronomi ve Mutfak Sanatları	1	0,49%	Sosyoloji	10	4,88%
Güzel Sanatlar	6	2,93%	Spor	3	1,46%
Halk Bilimi (Folklor)	25	12,20%	Şehircilik ve Bölge Planlama	12	5,85%
Hukuk	1	0,49%	Tarih	6	2,93%
İç Mimari ve Dekorasyon	7	3,41%	Türk Dili ve Edebiyatı	15	7,32%
İletişim Bilimleri	1	0,49%	Uluslararası İlişkiler	1	0,49%
			Turizm	3	1,46%
Genel Toplam				205	100,00%

Bu konuda tez çalışması yapan üniversiteler ve üniversitelerin tez sayıları tablo 8’de gösterilmiştir. Tarama verilerine bakıldığında, bu alanda en çok çalışma yapan üniversitenin 21 (%14,58) tane tez ile İstanbul Teknik Üniversitesi olduğu görülmektedir. Belirlenen anahtar kelimeler ile çok sayıda üniversitede tez yazılmış, bu da oranları düşürmüştür. Gazi Üniversitesi’nde 10 (%6,94) tane, Hacettepe Üniversitesi’nde 9(%6,25) tane, Yıldız Teknik Üniversitesi’nde 7(%4,86) tane tez yazılmıştır. Ankara Üniversitesi ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi 6(%4,17) tane tez yazarak diğer üniversitelere nazaran daha fazla çalışma yapmıştır.

Tablo 8. Tezlerin Yazıldıkları Üniversitelere Göre Dağılımı

Üniversite	Sayı	Yüzde	Üniversite	Sayı	Yüzde
Ahi Evran Üniversitesi	1	0,69%	İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi	1	0,69%
Akdeniz Üniversitesi	1	0,69%	İstanbul Bilgi Üniversitesi	1	0,69%
Aksaray Üniversitesi	1	0,69%	İstanbul Kültür Üniversitesi	1	0,69%
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	1	0,69%	İstanbul Şehir Üniversitesi	1	0,69%
Ankara Üniversitesi	6	4,17%	İstanbul Teknik Üniversitesi	21	14,58%
Ardahan Üniversitesi	2	1,39%	İstanbul Üniversitesi	3	2,08%
Atatürk Üniversitesi	1	0,69%	İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi	1	0,69%
Atılım Üniversitesi	1	0,69%	İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü	1	0,69%
Bahçeşehir Üniversitesi	1	0,69%	Kadir Has Üniversitesi	2	1,39%
Başkent Üniversitesi	1	0,69%	Karabük Üniversitesi	4	2,78%
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi	1	0,69%	Karadeniz Teknik Üniversitesi	1	0,69%
Bingöl Üniversitesi	1	0,69%	Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi	1	0,69%
Boğaziçi Üniversitesi	2	1,39%	Kocaeli Üniversitesi	2	1,39%
Bursa Uludağ Üniversitesi	1	0,69%	Koç Üniversitesi	2	1,39%
Celal Bayar Üniversitesi	1	0,69%	Konya Teknik Üniversitesi	1	0,69%
Cumhuriyet Üniversitesi	1	0,69%	Mersin Üniversitesi	1	0,69%
Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi	3	2,08%	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	6	4,17%

Çankırı Karatekin Üniversitesi	1	0,69%	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	2	1,39%
Çukurova Üniversitesi	2	1,39%	Necmettin Erbakan Üniversitesi	1	0,69%
Dokuz Eylül Üniversitesi	2	1,39%	On Dokuz Mayıs Üniversitesi	2	1,39%
Ege Üniversitesi	1	0,69%	Ordu Üniversitesi	1	0,69%
Erciyes Üniversitesi	2	1,39%	Orta Doğu Teknik Üniversitesi	4	2,78%
Eskişehir Teknik Üniversitesi	1	0,69%	Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi	1	0,69%
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi	5	3,47%	Selçuk Üniversitesi	2	1,39%
Fırat Üniversitesi	1	0,69%	Süleyman Demirel Üniversitesi	2	1,39%
Gazi Üniversitesi	10	6,94%	Trakya Üniversitesi	1	0,69%
Gaziantep Üniversitesi	1	0,69%	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	2	1,39%
Gaziosmanpaşa Üniversitesi	1	0,69%	Yeditepe Üniversitesi	1	0,69%
Gediz Üniversitesi	1	0,69%	Yıldız Teknik Üniversitesi	7	4,86%
Hacettepe Üniversitesi	9	6,25%	Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi	1	0,69%
Haliç Üniversitesi	1	0,69%	Yaşar Üniversitesi	1	0,69%
Işık Üniversitesi	1	0,69%	Afyon Kocatepe Üniversitesi	1	0,69%
Genel Toplam			144 100,00%		

Çalışma kapsamında incelenen tezlerin enstitülere göre dağılımı tablo 9'da verilmiştir. Tarama sonuçlarına göre Sosyal Bilimler Enstitüsü 63 (43,75) tez ile en fazla tezin olduğu enstitü olmuştur. Fen Bilimleri Enstitüsü 44(%30,56) ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü ise 24(%16,67) tane tez yazmıştır. Bu çalışmada enstitülerin kapsamının, üniversitelere göre değişiklik gösterebildiği göz önünde bulundurulmuştur.

Tablo 9. Tezlerin Yazıldıkları Enstitülere Göre Dağılımı

Satır Etiketleri	Sayı	Yüzde
Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü	1	0,69%
Eğitim Bilimleri Enstitüsü	3	2,08%
Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü	1	0,69%
Fen Bilimleri Enstitüsü	44	30,56%
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü	24	16,67%
Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü	1	0,69%
Sosyal Bilimler Enstitüsü	63	43,75%
Yaşayan Diller Enstitüsü	2	1,39%
Lisansüstü Programlar Enstitüsü	1	0,69%
Güzel Sanatlar Enstitüsü	3	2,08%
Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü	1	0,69%
Genel Toplam	144	100,00%

İncelenen tezlerin Ana bilim Dallarna göre dağılımı ise T0ablo 10'da verilmiştir. Mimarlık Ana bilim Dalı 32(%22,22) tane, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı 19(%13,19) tane tez üretmiştir. En çok tez Mimarlık Ana Bilim Dalı'nda yazılırken, onu Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı takip etmiştir. Türk Halk Bilimi Ana Bilim Dalı 8(%5,56) tane, Bilgi ve Belge Yönetimi Ana Bilim Dalı ve Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı 7'şer tez yazarak diğer ana bilim dallarına oranla daha fazla tez yazmıştır.

Kültürel Miras ve Bellek Üzerine Sistemantik Bir Literatür Analizi

Tablo 10. Tezlerin Yazıldıkları Ana bilim Dalı Göre Dağılımı

Ana Bilim Dalı	Sayı	Yüzde	Ana Bilim Dalı	Sayı	Yüzde
Amerikan Kültürü ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı	1	0,69%	Kültür Varlıklarını Koruma Ana Bilim Dalı	1	0,69%
Antropoloji Ana Bilim Dalı	1	0,69%	Kültürel Miras ve Miras Alan Yönetimi Ana Bilim Dalı	1	0,69%
Arkeoloji Ana Bilim Dalı	2	1,39%	Kültürel Mirası Koruma Ana Bilim Dalı	2	1,39%
Arkeoloji ve Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı	1	0,69%	Kürt Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı	2	1,39%
Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı	1	0,69%	Medya ve Görsel Çalışmalar Ana Bilim Dalı	1	0,69%
Belirtilmemiş	2	1,39%	Mimarlık Ana Bilim Dalı	32	22,22%
Bilgi ve Belge Yönetimi Ana Bilim Dalı	7	4,86%	Mimarlık Tarihi Ana Bilim Dalı	2	1,39%
Bilişim Ana Bilim Dalı	1	0,69%	Müzik Bilimleri Ana Bilim Dalı	1	0,69%
Coğrafya Ana Bilim Dalı	1	0,69%	Müzikoloji ve Müzik Teorisi Ana Bilim Dalı	1	0,69%
Disiplinlerarası Bölgesel Araştırmalar Ana Bilim Dalı	1	0,69%	Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı	1	0,69%
Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı	1	0,69%	Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı	7	4,86%
Fotoğraf Ana Sanat Dalı	1	0,69%	Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı	4	3,47%
Gastronomi ve Mutfak Sanatları Ana Bilim Dalı	1	0,69%	Sanat Tarihi ve Müzecilik Ana Bilim Dalı	1	0,69%
Geomatik Mühendisliği Ana Bilim Dalı	2	1,39%	Sanat ve Tasarım Ana Bilim Dalı	1	0,69%
Görsel Sanatlar Ana Bilim Dalı	1	0,69%	Sanat ve Tasarım Ana Sanat Dalı	1	0,69%
Harita Mühendisliği Ana Bilim Dalı	2	1,39%	Sinema Televizyon Ana Sanat Dalı	1	0,69%
Heykel Ana Sanat Dalı	1	0,69%	Sosyal Bilgiler ve Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı	1	0,69%
İç Mimari Tasarım Ana Bilim Dalı	1	0,69%	Sosyal Çevre Bilimleri Ana Bilim Dalı	1	0,69%
İç Mimarlık Ana Bilim Dalı	2	1,39%	Sosyoloji Ana Bilim Dalı	1	0,69%
İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Ana Bilim Dalı	4	2,72%	Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı	7	4,86%
İngiliz Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı	1	0,69%	Tarih Ana Bilim Dalı	1	0,69%
İnşaat Mühendisliği Ana Bilim Dalı	1	0,69%	Tasarım Ana Bilim Dalı	1	0,69%
İstanbul Araştırmaları Ana Bilim Dalı	1	0,69%	Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı	1	0,69%
Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı	1	0,69%	Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı	19	13,19%
Kentsel Dönüşüm Ana Bilim Dalı	1	0,69%	Türk Halk Bilimi Ana Bilim Dalı	8	5,56%
Kentsel Tasarım Ana Bilim Dalı	2	1,39%	Türk Musikisi Ana Bilim Dalı	1	0,69%
Kentsel Yenileme Ana Bilim Dalı	1	0,69%	Türkiyat Araştırmaları Ana Bilim Dalı	1	0,69%
Genel Toplam				144	100,00%

Kültürel miras ve bellek anahtar kelimeleri ile tez merkezinde yapılan taramada tezlerin danışman unvanlarına göre dağılımı Tablo 11’de verilmiştir. Prof. Dr. unvanı %46,53 oranıyla en fazla olup hemen sonra %29,17 oranıyla Doç. Dr. unvanı karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 11. Tezlerin Danışman Unvanına Dalı Göre Dağılımı

Danışman Unvanı	Sayı	Yüzde
Prof. Dr.	67	46,53%
Doç. Dr.	42	29,17%
Dr. Öğr. Üyesi	21	14,58%
Yrd. Doç. Dr.	13	9,03%
Dr.	1	0,69%
Genel Toplam	144	100,00%

Çalışma kapsamında tezlerin anahtar kelimelerinin olup olmama durumu tablo 12'de değerlendirilmiştir. 113 tane tezde anahtar kelime bulunurken, 30 tanesinde bulunmamaktadır. Tezlerin 1 tanesine YÖK Ulusal Tez Merkezi üzerinden ulaşılamamış ve özet bölümünde anahtar kelimeleri belirtilmemiştir. Bu nedenle belirsiz olarak ifade edilmiştir.

Tablo 12. Tezlerdeki Anahtar Kelimelerinin Durumuna Göre Dağılımı

Anahtar Kelime Durumu	Sayı	Yüzde
Var	113	78,47%
Yok	30	20,83%
Belirsiz	1	0,69%
Genel Toplam	144	100,00%

Tezlerde en çok kullanılan anahtar kelimeler analiz edilmiştir. Kültürel miras 22 (%20,75), koruma 11(%10,38), kültür 9(%8,49), kültürel bellek 7(%6,60), bellek 6(%5,66) ve somut olmayan kültürel miras 6(%5,66) tane tezde anahtar kelime olarak kullanılmıştır. Belirtilen anahtar kelimelerin dışında, tezlerde diğer anahtar kelimelere oranla daha fazla kullanılan anahtar kelimeler ise tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13. Tezlerdeki Anahtar Kelimelerinin Durumuna Göre Dağılımı

Anahtar Kelimeler	Sayı	Yüzde
Kültürel Miras	22	20,75%
Koruma	11	10,38%
Kültür	9	8,49%
Kültürel Bellek	7	6,60%
Bellek	6	5,66%
Somut Olmayan Kültürel Miras	6	5,66%
Kentsel Bellek	5	4,72%
İstanbul	4	3,77%
Müze	4	3,77%
Toplumsal Bellek	4	3,77%
Yeniden İşlevlendirme	4	3,77%
Efsane	3	2,83%
Endüstri Mirası	3	2,83%
Hafıza	3	2,83%
Kent Kimliği	3	2,83%
Kentsel Yenileme	3	2,83%
Miras	3	2,83%
Sürdürülebilirlik	3	2,83%
Teknoloji	3	2,83%
Genel Toplam	106	100,00%

Çalışma kapsamında analiz edilen 144 tez içinde "mimarlık" konulu tezlerin 43 tane ve en fazla olması sebebiyle çalışmanın içerik analizi kısmında bu tezler seçilmiştir. İçerik analizi için seçin 43 tez; 'Veri Toplama Yöntemi', 'Veri Analiz Yöntemi', 'Sonuç' başlıklarında değerlendirilmiştir.

Tezlerin veri toplama yöntemleri tablo 14'te verilmiştir. Veri toplama yöntemleri kendi içinde; yazılı kaynak, dijital kaynak, sözlü kaynak ve örneklem alan çalışması olarak 4 başlığa ayrılmıştır. Yazılı kaynak başlığı altında, tezlerin literatür taraması, kavram analizi ve örnek incelemesi yapıp yapmadığı analiz edilmiştir. İncelenen 43 tezin 39 tanesinde literatür analizi yapılmış, 43 tanesinde kavram analizi yapılmış ve 28 tanesinde örnek incelemesi yapılmıştır. Dijital kaynak başlığında, çalışma için veri toplarken ses kaydı alma, fotoğraf ve video çekme

yöntemlerine başvurulma durumu analiz edilmiştir. İncelenen 43 tezin 35 tanesinde fotoğraf çekmek veri toplama yöntemi olarak tercih edilirken yalnızca 1 tezde ses kaydı almak ve video çekmek veri toplama yöntemi olarak tercih edilmiştir. Sözlü kaynak başlığında veri toplama sürecinde, mülakat, röportaj ve anket yöntemlerinin kullanılma durumu tespit edilmiştir. 43 tezin 18 tanesinde görüşme yöntemi, 13 tanesinde anket yöntemi ve 1 tanesinde röportaj yöntemi kullanılmıştır. Son olarak örneklem alan çalışması başlığında, öncelikli olarak örneklem alanın olup olmadığı tespit edilmiş, sonrasında da yerinde gözlem yapılıp yapılmadığına bakılmıştır. 43 tezin 2 tanesinde örneklem alan belirlenmemiş, 35 tanesinde örneklem alan belirlenmiş ve yerinde gözlem yapılmıştır. Örneklem alanı olan tezlerin analizi için belirlenen başlıklar, incelenen tezlerdeki örneklem alanlar kapsamında belirlenmiştir. İncelenen tezlerde, 15 tane tez ile en çok tek yapı ölçeğinde çalışmalar yapılmıştır. Akabinde aynı alanda farklı yapı tiplerinin örneklem alan olarak tercih edildiği 14 tane tez tespit edilmiştir. 43 tane tezin 7 tanesinde tek bölge, 3 tanesinde farklı alandaki farklı tip yapılar, 2 tanesinde de aynı alandaki tek tip yapılar örneklem alan olarak tercih edilmiştir. Tezlerde en az tercih edilen örneklem alan ise farklı alanlardaki farklı tip yapılar olmuştur.

Tablo 14. Tezlerin Veri Toplama Yöntemleri

Veri Toplama Yöntemi		Tez Sayısı
Yazılı Kaynak	Literatür Analizi	39
	Kavram Analizi	43
	Örnek İnceleme	28
Dijital Kaynak	Ses Kaydı	1
	Fotoğraf	35
	Video	1
Sözlü Kaynak	Mülakat/Görüşme	18
	Röportaj	1
	Anket	13
Örneklem Alan Çalışması	Örneklem Alan Yok	2
	Yerinde Gözlem Yapma	35
	Tek Yapı	15
	Tek Bölge	6
	Farklı Alanda Tek Tip Yapı	1
	Farklı Alanda Farklı Tip Yapı	3
	Aynı Alanda Tek Tip Yapı	2
Aynı Alanda Farklı Tip Yapı	14	

Mimarlık konulu 43 tezin verileri değerlendirme yöntemleri tablo 15 'de verilmiştir. İncelenen tezlerde elde edilen verilerin; tablo-grafik-şekil oluşturarak, çizimler yapılarak (rölöve alma); harita üzerinden analizler yapılarak, rota oluşturarak, SWOT analizi yapılarak ve 3d modelleme yapılarak değerlendirildiği tespit edilmiştir. Tabloda belirlenen yöntemler, incelenen tezlerde kullanılan yöntemler kapsamında belirlenmiştir. İncelenen 43 tezin 34 tanesinde tablo, grafik ve şekil oluşturma yöntemi, 23 tanesinde harita üzerinden analiz yapma yöntemi, 16 tanesinde ise çizim oluşturma yöntemi kullanılmıştır. SWOT analizi yapma yöntemi ile 6 tane, 3D model oluşturma yöntemi ile 5 tane ve rota oluşturma yöntemi ile 4 tane yazılmış tez tespit edilmiştir.

Tablo 15. Tezlerin Veri Değerlendirme Yöntemleri

Veri Değerlendirme Yöntemi	Tez Sayısı
Tablo, Grafik ve Şekil Oluşturma	34
Harita Üzerinden Analiz Yapma	23
Çizim Oluşturma	16
SWOT Analizi Yapma	6
3D Model Oluşturma	5
Rota Oluşturma	4

Tezlerin sonuç bölümlerindeki kullandıkları yöntemlere ve kapsama göre analiz yapılmıştır. İncelenen tezlerde; değerlendirme ve tartışma bölümünün ve öneri geliştirme bölümlerinin olduğu tespit edilmiştir. Tezlerin sonuç bölümünde tercih edilen önerilerin kapsamı kendi içinde kavramsal, yöntem, proje, rota ve model olarak 5'e ayrılmıştır. Elde edilen veriler tablo 16'da görülmektedir. İncelenen 43 tezin 43 tanesinde değerlendirme ve tartışma bölümünün olduğu gözlemlenmiştir. Değerlendirme ve tartışma bölümlerine ek olarak tezlerde öneri bölümlerinin de olduğu tespit edilmiştir. Sonuç bölümünde yapılan önerilerin en fazla 29 tane tez ile kavramsal öneri olduğu analiz edilmiştir. Rota önerisi yapan 5 tane, yöntem önerisi yapan 2 tane, proje önerisi yapan 1 tane ve model önerisi yapan 1 tane tez bulunmuştur.

Tablo 16. Tezlerin Sonuç Bölümlerinin Kapsamları

Sonuç Bölümü	Tez Sayısı
Değerlendirme, Tartışma	43
Kavramsal Öneri	29
Rota Önerisi	5
Yöntem Önerisi	2
Proje Önerisi	1
Model/Rehber Önerisi	1

SONUÇ

Bu çalışmada, '*kültürel miras*' ve '*bellek/hafıza*' içerikli lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizi yapılmıştır. YÖK Ulusal Tez Merkezi'nde kültürel miras kavramı bellek ve hafıza kavramları ile ayrı ayrı taratılmıştır. Çalışma kapsamında 144 tez incelenmek üzere belirlenmiştir. 2017 yılında tez sayılarında artış olmaya başlamış ve en fazla tez 2021 yılında yazılmıştır. Yüksek lisans ve doktora düzeyinde yazılan 144 tezin, 127 tanesi 2015 ve 2022 yılları yazılmıştır. Bu alanda yazılan tezlerin %75 'i yüksek lisans düzeyinde olduğu fark edilmiştir. Doktora tezlerinin yıllara göre artışının daha az ve dengeli olmuştur. Yüksek lisans tezlerindeki artışın ise daha fazla fakat dengesiz olduğu tespit edilmiştir. Yüksek lisans düzeyinde 2017 ve 2018 yıllarında 8'er tane tez yazılmışken, 2019 'da sayı 25'e çıkmış, 2020 yılında 8'e düşse de 2021 yılında 24'e yükselmiştir. Analiz sonucu elde edilen verilere bakıldığında tez sayılarının artışı okunabilmektedir. Bu sebeple kültürel miras ve bellek kavramının birlikteliği üzerine yapılacak çalışmaların artmaya devam edeceği ön görülmektedir. İncelenen 144 tezin %84'ü Türkçe yazılmıştır. Bu bağlamda bu konu alanında yapılacak çalışmaların İngilizce yazılması literatürü zenginleştirecektir. Tezlerin sayfa aralığı incelendiğinde en çok 100 ile 250 sayfa aralığında tezin yazıldığı tespit edilmiştir.

Kültürel Miras ve bellek konulu yazılmış tezler, 37 farklı disiplinde yazılmıştır. Tezlerin farklı disiplinlerce, farklı kapsamlarda ele alınmış olması, kültürel miras kavramının multidisipliner bir kavram olmasının yanında taramada somut ve somut olmayan olarak sınırlandırılmamasının etkili olduğu söylenebilir. Tezlerin konularına göre dağılımı incelendiğinde en fazla '*Mimarlık*' konulu sonrasında '*Halk Bilimi*' konulu tezin yazıldığı tespit edilmiştir. İncelenen tezler 64 farklı üniversitede yazılmış olup en fazla İstanbul Teknik Üniversitesi'nde yazılmıştır. Tezlerin yazdığı enstitüler incelendiğinde 11 farklı enstitü olduğu, en çok Sosyal

Bilimler Enstitüsü, Fen Bilimleri Enstitüsü ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nde yazıldığı analiz edilmiştir. Bu alanda en fazla tez Mimarlık Ana Bilim Dalı'nda, sonrasında ise Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nda yazılmıştır. Analiz verilerine bakıldığında hem somut hem de somut olmayan kültürel mirasın bellek ile olan ilişkisi çok farklı disiplinlerde ve çerçevelerde işlenmiştir.

Tezler danışman unvanlarına göre değerlendirilmiş ve en fazla tezin Prof. Dr. Unvanı ve Dr. unvanı ile yazıldığı tespit edilmiştir. 144 tezin %80'e yakınında anahtar kelime kullanılmış ve bu anahtar kelimeler kullanım yoğunluğuna göre analiz edilmiştir. En çok kullanılan anahtar kelimeler sırasıyla '*Kültürel Miras*', '*Koruma*', '*Kültür*', '*Kültürel Bellek*', '*Bellek*' ve '*Somut Olmayan Kültürel Miras*' olmuştur. En çok tercih edilen bu kelimelerin dışında tezlerin içeriğine özel seçilmiş, oldukça zengin bir anahtar kelime havuzu analiz edilmiştir.

Çalışmanın içerik analizi bölümünde, 144 tez içinden '*Mimarlık*' alanında 43 tez seçilmiştir. Seçilen tezler '*Veri Toplama Yöntemi*', '*Veri Analiz Yöntemi*', '*Sonuç*' başlıklarında değerlendirilmiştir. Tezlerin yazılı kaynaklardan veri toplama yöntemleri incelendiğinde kavram analizi ve literatür analizinin en çok tercih edilen yöntem olduğu gözlemlenmiştir. Örnek inceleme yöntemi diğer yöntemlere oranla daha az tercih edilmiştir. Dijital kaynak toplama yönteminde, en çok tercih edilen yöntem fotoğraf çekme olmuştur. Yerinde gözlem yapılan tezlerde, örneklem alandan çekilmiş fotoğraflar çalışmayı zenginleştirmiştir. Çekilen fotoğraflar farklı yöntemler ile değerlendirilerek aktarılmıştır. Mülakat, anket ve röportaj gibi yöntemler diğer yöntemlere oranla daha az tercih edilmiştir. İncelenen 43 tezin 18'inde mülakat, 13'ünde anket yöntemi kullanılmıştır. Kültürel miras ve bellek çalışmalarında, çoğunlukla toplumsal hafıza, kentsel bellek işlenmektedir. Kültürel miras ve bellek konulu çalışmalarda bireyler ve toplumlar ile kurulan ilişkiler, onlardan alınan dönütler çalışma için önemli veriler sunmaktadır. Bu sebeple bu alanda yapılacak çalışmalarda görüşme ve anket yöntemlerinin daha fazla kullanılması önerilmektedir. Veri toplama yöntemleri başlığında incelenen örneklem alan çalışması, incelenen tezlerin 41 tanesinde tercih edilmiş olup, 35 tanesinde yerinde gözlem yapılmıştır. Tez çalışmalarında belirlenen örneklem alanlarda, yerinde gözlemin yapılabilmesi, alanın veya yapının fotoğraflanması, gerektiğinde ilgili kişiler ile görüşmelerin yapılabilmesi son derece önemlidir. Çalışma kapsamında incelenen tezlerdeki örneklem alanlar doğrultusunda 6 farklı başlık açılmıştır. Tezlerin çoğunluğunda örneklem alan çalışmaları tek yapı veya belirli bir alanda farklı tip yapılar üzerinde yürütülmüştür.

Tezlerin veri değerlendirme yöntemleri, incelenen tezler kapsamında belirlenmiş ve 6 başlıkta incelenmiştir. Tablo, grafik ve şekil oluşturma en fazla tercih edilen yöntem olurken, harita üzerinden analiz yapma, çizim oluşturma yöntemleri de diğer yöntemlere oranla daha çok tercih edilmiştir. Çalışma kapsamında incelenen tezlerde SWOT analizi yapma yöntemi, 3D model oluşturma yöntemi ve rota oluşturma yöntemi oldukça az tercih edilmiştir. Kültürel mirasın korunması, sürdürülebilirliği gibi birçok konuda SWOT analizi yönteminin, örneklem alanın doğru bir şekilde analiz edilmesinde önemli bir yöntem olduğu düşünülmektedir. Bu sebeple yapılacak olan çalışmalarda toplanan verilerin SWOT analizi ile değerlendirilmesi önerilmektedir. Son olarak tezlerin sonuç bölümleri analiz edilmiştir. Sonuç bölümündeki belirlenen 6 başlık, diğer analizlerde olduğu gibi incelenen tezlerin kapsamına göre belirlenmiştir. 43 tezin tamamında değerlendirme ve tartışma bölümü bulunurken, 29 tanesinde kavram önerisi bölümü tespit edilmiştir. Rota önerisi, yöntem önerisi, proje önerisi ve model önerisi tezin içeriğine göre özelleşmektedir. Bu sebeple kavramsal öneriye oranla oldukça az tercih edilmiştir. Fakat kavramsal öneri, bu alandaki tez çalışmalarında daha fazla tercih edilmesi önerilmektedir.

Belirli bir konuda yazılmış tezlerin literatürdeki durumunun sistemantik bir şekilde tespit edilmesi, yapılacak akademik çalışmalar için rehber niteliği taşımaktadır. Çalışma kapsamında ilk olarak '*kültürel miras*' ve '*bellek/hafıza*' konulu 144 tezin bibliyometrik analizi yapılmış olup

sonrasında 'Mimarlık' konulu tezlerin içerik analizi yapılmıştır. Böylece, bu konuda yazılmış tezlerin literatürdeki durumu sistematik bir şekilde diğer araştırmacılara sunulmuştur.

Araştırmacıların kendi disiplinlerindeki literatürün tespiti, çalışmaların gelişim süreçlerinin analizi ve farkındalığı için bu tür bibliyometrik çalışmaların yapılması oldukça önemsenmektedir. Araştırmacılara, kendi disiplinlerinde üretecekleri çalışmalar için ilk aşamada bibliyometrik çalışmaların yapılması önerilmektedir. Araştırmalar, çalışma konularının kapsamını ve içeriğini ifade eden anahtar kelimeleri tespit etmeli, yapılacak çalışmanın kapsamına göre tespit edilen anahtar kelimeler uygun veri tabanı/tabularında taratılmalıdır. Araştırmacı tek bir veri tabanı veya çeşitli veri tabanlarından elde ettiği verileri sistematik bir şekilde analiz etmelidir. Veri tabanlarından elde edilen verilerle yapılan analizlerin sayısı ve kapsamı, araştırma yapılan disipline araştırmanın kapsamına göre farklılık gösterebilmektedir. Araştırmacının yaptığı analizler ile çalışmanın çerçevesi ve literatürdeki yeri doğru analiz edilecektir.

KAYNAKÇA

- Ahunbay, Z. (2019). *Kültür Mirasını Koruma İlke ve Teknikleri*, Yem Yayınevi.
- Al, U. (2008). *Türkiye'nin bilimsel yayın politikası: Atıf dizinlerine dayalı bibliyometrik bir yaklaşım*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- Al, U. ve Coştur R. (2008). Türk Psikoloji Dergisi'nin bibliyometrik profili. *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, 21 (2), 142-163.
- Assman, J. (2001). *Kültürel Bellek*, Ayrıntı Yayınları.
- Badem, F. ve Halaç, H.H. (2021). Kültürel Miras: Sistematik literatür incelemesi. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 171-190.
- Can, M. (2009). Kültürel miras ve müzecilik. <https://teftis.ktb.gov.tr/Eklenti/1279,muserrefcanpdf.pdf?0> adresinden 15.01.2023 tarihinde erişildi.
- Connerton, P. (1999). *Toplumlar Nasıl Anımsar?* Ayrıntı Yayınları.
- Çağlayan, E., Kutlu, Ş. ve Çekinmez, Ş. (2022). Kültürel miras aktarımı ile ilgili lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 8 (2), 155-164. DOI: <https://doi.org/10.24289/ijsser.1081173>
- ÇEKUL (2022). ÇEKÜL'ün kültürel miras anlayışı. <https://www.cekulvakfi.org.tr/proje/cekulun-kulturel-miras-anlayisi> adresinden 16.01.2023 tarihinde erişildi.
- Çelebi, B., Çiftsüren, D. ve Dilek, S. E. (2020). Türkiye'de "Kültürel miras" konusunda yapılan tezlerin bibliyometrik analizi, *Journal of Current Debates in Social Sciences*, 3(1), 10- 19.
- Demiral, N. Ö. ve Saatçı, G. (2019). Kültürel miras konulu lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizi, *Eurasian Academy of Sciences Eurasian Education & Literature Journal*, Özel Sayı. UTKM3, 7-19.
- Gider, S. ve Ünal, G. Z. (2022). Kolektif bellek ve kültürel miras: Geç Osmanlı Dönemi İstanbul koruyucu sağlık kurumları üzerinden bir inceleme. *Milli Saraylar*, (22), 18-37.
- Halbwachs, M. (2018) *Kolektif Bellek*, Pinhan Yayıncılık.
- Hançerlioğlu, O. (1992). *Felsefe Ansiklopedisi*, 1. Cilt, Remzi Kitapevi.
- ISMEP (2014). Kültürel mirasın korunması. https://www.ipkb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/ISMEP6_KC3BCltC3BCrelMirasC4B1nKorunmasC4B1.pdf adresinden 30.01.2023 tarihinde erişildi.
- Nara Özgünlük Belgesi (1994). http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0756646001536913861.pdf adresinden 30.01.2023 tarihinde erişildi.
- Özinönü, A.K. (1970). *Growth in Turkish positive basic sciences, 1933-1966*. ODTÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Yayını.

Kültürel Miras ve Bellek Üzerine Sistematik Bir Literatür Analizi

- Gök, S. H. (2022). Kültürel miras turizmi araştırmalarının görsel haritalama tekniği ile bibliyometrik analizi. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 12(1), 218-234
- Toraman, F. E. (2022). *Kültürel Mirasın Sürdürülebilir Korunmasında Turizm Etkilerinin Yedikule Kültür Rotası Örneği Üzerinden Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi.
- TDK (2023). Kültür. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden 15.01.2023 tarihinde erişildi.
- UNESCO (1972). Dünya kültürel ve doğal mirasının korunmasına dair sözleşmesi. <https://www.unesco.org.tr/Pages/161/177> 15.01.2023 tarihinde erişildi.
- UNESCO (2003). Somut olmayan kültürel miras sözleşmesi. <https://www.unesco.org.tr/Pages/181/177/> adresinden 15.01.2023 tarihinde erişildi.
- Vecco, M. 2010. A definition of cultural heritage: From the tangible to the intangible. *Journal of Cultural Heritage*, 11(3), 321-324.
- Washington Tüzüğü (1987). http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0627604001536681570.pdf adresinden 30.01.2023 tarihinde erişildi.